

ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM V PRAZE V LETECH 1988-1989

Zdeněk Dragoun a kolektiv

V uvedených letech pokračoval archeologický výzkum v Praze zcela v intencích předchozího období. Archeologický ústav ČSAV (ARÚ ČSAV) věnoval své síly výhradně na zkoumání Pražského hradu a Vyšehradu. Zatímco četné stavební zásahy v areálu Pražského hradu nutí členy kolektivu ARÚ ČSAV (J. Frolík, I. Boháčová, J. Žegklitz) věnovat valnou většinu své pracovní kapacity terénním pracím, vstupuje zřejmě výzkum Vyšehradu před zásadní změnu své orientace na zpracování výsledků dlouholeté archeologické akce. S archeologickým výzkumem Pražského hradu úzce souvisí i záchranné akce na Hradčanech.

Na řešení otázek vývoje pražských měst a jejich zázemí v dnešních hranicích Prahy se soustředila dvě zbývající archeologická pracoviště - Muzeum hlavního města Prahy (MMP) a Pražský ústav státní památkové péče a ochrany přírody (PÚSPPOP). Na Starém Městě pražském proběhla řada záchranných výzkumů PÚSPPOP, prohlubujících zejména poznání Betlémského náměstí a jeho nejbližšího okolí. K pozitivům těchto výzkumů patří i zachycení staroměstské hradební zdi v Divadelní ulici. V mnoha ohledech výjimečný byl výzkum MMP ve staroměstském kostele sv. Michala, kde byly zjištěny dvě fáze dosud pouze předpokládané románské svatyně.

Činnost PÚSPPOP pokračovala na vltavském levém břehu zejména v souvislosti s probíhající rekonstrukcí oblasti Janského vršku. Zajímavé poznatky přinesla i první etapa výzkumu jednoho z pilířů Juditina mostu v rekonstruované Čert ovce. Na území Nového Města pražského proběhly záchranné akce MMP i PÚSPPOP. Z těchto výzkumů je třeba především vyzdvihnout plošný odkryv v sousedství kostela sv. Petra na Poříčí, který svou rozlohou i vypovídací hodnotou navazuje na výzkum z let 1969 - 1976 a představuje jednu z největších systematicky prozkoumaných ploch v historickém jádru pražské sídelní aglomerace. Řadu nových poznatků přinesly výzkumy MMP, soustředěné na zkoumání některých osad zemědělského zázemí středověké Prahy.

Uzavření přehledli výzkumů závěrem roku 1989 znamená bilancovat dobu podstatně delší než jen dva roky. I když problematika archeologického výzkumu Prahy nesouvisela zcela bezprostředně s destrukcí všech oblastí života pod vlajícími rudými prapory a diktátem KSČ v uplynulém období, je třeba počítat v nejbližší budoucnosti se závažnými změnami, které se úzce dotknou realizace archeologických výzkumů. Nemám zde na mysli změny organizační, ale především proměny pohledu na řadu stavebních akcí na území hlavního města Prahy. S nadějí očekáváme komplexní hodnocení každého plánovaného stavebního podniku s tím, že v něm budou hrát důstojnější roli připomínky z hlediska ekologického a památkářského, v jehož rámci naleznou větší podporu i požadavky archeologické. Obavy poněkud vzbuzuje hospodářská situace našeho státu, v níž ekonomické aspekty budou mít stále závažnější úlohu, zvláště pak v případě akcí s podílem zahraničních investorů. Doufáme, že vzniklé situace budou vždy řešitelné dohodou, která uspokojí všechny zúčastněné strany a nepřipustí vítězství falešných priorit. Pražští archeologové jsou si vědomi zvýšených nároků na svoji práci a jejím zintenzívněním a zefektivněním jsou rozhodnuti přispět svým dílem v prvých krocích na cestě k takovému státu, který bez pozlátkových proklamací opravdově funguje ve všech svých sférách.

Zdeněk Dragoun

PRAHA L - PRAŽSKÝ HRAD

CHRÁM SV. VÍTA

V r. 1989 bylo rozhodnuto vyčistit prostor původní jižní apsidy svatováclavské rotundy sv. Víta v podzemí dnešní katedrály. Kromě vlastního čištění byla vybrána suť gotického stáří a zjištěn fragment hrobu, pocházející z období existence románské baziliky. Zároveň bylo zjištěno, že veškerá dochovaná a publikovaná plánová dokumentace vykazuje značné odchylky od skutečného stavu.

Jan Frolík, ARÚ ČSAV

JIŘSKÁ ULICE

V r. 1989 byl v trase komunikace v souvislosti se stavbou kolektoru realizován plošně nevelký předstihový výzkum. V jeho prostoru, značně narušeném recentními výkopy, byly prozkoumány zbytky vrcholně středověkého terénu, jehož členitost a mocnost narůstající směrem k západu svědčí o intenzivním využívání této plochy. Mimo jiné byl zjištěn rozsáhlý, výrazně zahloubený objekt neznámé funkce, spadající do první poloviny 13. stol., z něhož byla zachována severní stěna a severovýchodní nároží. Starší horizont je tvořen mladohradištním souvrstvím s četnou keramikou a s množstvím torzovitých pozůstatků sídlištních situací, mj. ohnišť a trámů. Rada sídlištních objektů (kůlové jámy apod.) byla zahloubena rovněž do zjílovatělého podloží. Jeho povrch mírně klesá k jihu v intervalu 250,12 - 249,92 m n. m. Uvedené skutečnosti navazují na zjištění obdobného charakteru z r. 1986, pokud jde o intenzitu a časové zařazení osídlení, ale i o další informace, vztahující se ke komunikačnímu systému i dispozici hradiště. Lze totiž vyloučit, že by prostorem dotčeným výzkumem mohla procházet středověká komunikace, a rovněž je jisté, že do těchto míst nelze v žádném případě situovat příčný příkop mezi akropolí a východním předhradím, který je někde v této poloze předpokládán. Situaci v této partii hradního areálu dokumentují také stěny dva-cetimetrového výkopu, hloubeného podél jižní části kláštera sv. Jiří. Tato rýha protнула většinou recentní zásahy, jen při jejím východním okraji zůstaly dochovány nepatrné zbytky sídlištního souvrství, z nichž byla získána keramika s kalichovitou profilací okraje. V části západní byl zjištěn v nevelkém rozsahu povrch zvětralého skalního podloží (251,86 - 251,68 m n. m.).

Ivana Boháčová, ARÚ ČSAV

JIŘSKÉ NÁMĚSTÍ

a) V letech 1988 - 1989 pokračoval předstihový výzkum Jiřského náměstí na ploše mezi Starým palácem, kaplí Všech svatých a čp. 2 (160 m²). Byl zjištěn následující vývoj osídlení: Na skalním podloží skloněném k jihu (254,13 - 250,13 m n. m.) se fragmentárně dochovaly středohradištní vrstvy. Prozkoumána byla i část polozemnice, nejspíše z 10. stol. Po jejím zániku byla na téměř místě postavena srubová stavba, z níž se dochovala severní stěna, a to buď v podobě žlábků se zbytky trámu nebo kamenné podezdívky v místě, kde bylo nutno překonat mělký zásyp zaniklé polozemnice. Interiér se prakticky nedochoval. Srub posléze zanikl a byl nahrazen kůlovou stavbou, vykazující nejméně dvě fáze. Tuto stavbu i zmíněný srub je možno předběžně datovat do 11. stol. až první poloviny 12. stol. (období výskytu keramiky s kalichovitými okraji). Další etapa je spojena s existencí dvorku, nalézajícího se severně od románského knížecího paláce a k němu připojené kaple Všech svatých. Dvorek

byl v těchto místech ohrazen kamennou kvádríkovou zdí. Mezi zdí a kaplí byl terén prohlouben tak, že vznikla rovná, jen mírně svažité plocha (251,18 až 252,57 m n. m.), ale zároveň zanikla většina starších terénů a situací. Dvůr se zřejmě dosti rychle zaplňoval vrstvami životních nečistot a navážek a zároveň byl zastavován různými stavbami obytného i hospodářského účelu. Jsou zde zastoupeny jednoprostorové dřevěné domy na kamenných podezdívkách s dusanou podlahou, sruby, polozemnice a zřejmě i kamenný kvádríkový dům, z něhož byla zachycena obezděná vstupní šíje do mírně zahloubeného interiéru domu, jehož podstatná část se nalézá mimo zkoumanou plochu. Všechny stavby lze datovat do konce 12. stol. a první poloviny 13. stol., přičemž můžeme předběžně doložit tři až čtyři fáze. V nejmladší fázi stavby dokonce porušují shora zmíněnou kvádríkovou ohradní zeď. Hranice jí vymezená si však zřejmě držela kontinuitu, protože ve 14. stol. byla na stejném místě postavena nová kamenná ohradní zeď. Období 14. stol. je na zkoumané ploše jinak zastoupeno jenom málo (obezděná odpadní jímka). Po zániku gotické ohradní zdi byl terén v 15. stol. vyrovnán až 1 m mocnými navážkami a výškově srovnán s úrovní ostatního náměstí (253,42 - 254,45 m n. m.). U kaple Všech svatých byla nalezena kamenná dlažba z tohoto období, opírající se o starší (gotickou) fázi kaple Všech svatých. Někdy v 16. stol. byla na zkoumané ploše postavena zvonice zhruba čtvercového půdorysu (7,7 x 8,7 m) s příčkou uprostřed a opěrákem ve středu každé stěny. Ještě v 16. stol. zanikla a zříceniny bylo využito k vyhloubení čtyř odpadních jímek. Další terénní úpravy souvisejí již z funkcí plochy jako volného prostoru (podkladové vrstvy dlažeb, výkopy pro dřevěné vodovody). Zdivo zaniklé zvonice bylo poškozeno při výstavbě tereziánského Ústavu šlechticů v 18. stol. Nejmladší zásahy na ploše (současný povrch 255,40 - 255,80 m n. m.) jsou spojeny se sondážemi a výkopy hradního stavitele Karla Fialy, přičemž se opakuje situace, že jím publikované plány neodpovídají skutečnosti zjištěné revizním výzkumem.

Jan Frolík, ARÚ ČSAV

b) Budování kolektoru si v r. 1989 vyžádalo předstihový výzkum v severní části východního nádvoří bývalého Ústavu šlechticů (čp. 2). Recentní situace zde překrývaly horizont z období výstavby Rožmberského paláce po polovině 16. stol. Jemu předcházelo několik úprav nádvoří jako otevřeného prostranství. Připomeňme zejména dlažbu kamennou, která byla překryta zbytky požárových vrstev, jež vztahujeme k r. 1541. Z významnějších nálezů novověkých lze zmínit zlomek čínského porcelánu. Rozsáhlou stavbou, která zaplňovala značnou část pozdějšího nádvoří, byl víceprostorový a vícepodlažní vrcholně středověký objekt budovaný v několika fázích. K budově náleží dva zachované sklepní prostory. Starší z nich, který unikl i pozornosti současného majitele, musel být ražen z boku, neboť nad jeho klenbou zůstala část dříve uložených vrstev včetně sterilního podloží. V interiéru prvního podlaží bylo možné rozpoznat původní úroveň podlahy, odkryto bylo i schodiště sestupující z ní na klenbu mladšího sklepa. Stěny objektu nesou místy stopy požáru. Osídlení počátků vrcholného středověku je reprezentováno částečně zahloubenou stavbou s otopným zařízením (pecí) na západní straně. Objekt fungoval v průběhu první poloviny 13. stol. a zanikl nejspíše požárem. Z jeho báze pocházejí i zlomky keramiky s kalichovitou profilací okraje. Do první poloviny 13. stol. datujeme i nepatrné pozůstatky sídlištních souvrství, dochované nad sklepním prostorem gotického domu. Také zde existovala stavba neznámých rozměrů, kterou dokládá nevelký úsek opukové podezdívky. Mladohradištní horizont je zastoupen sídlištními vrstvami bez výrazných stop objektů. Období středohradištnímu náleží podle nepřímých četných úlomků keramiky šikmo uložené jílovité souvrství se zbytky rozměrných dřev, jež byly zjištěny ve třech horizontech. Zjílovatělé skalní podloží spadá zde prudce k jihu (z 247,35 na 245,37 m n. m.) a není jasné, zda jeho svah je přirozený či zda je uměle upraven. Pravděpodobnější je druhá alternativa, v rámci které se nabízí interpretace svahu jako stěny příkopu hradištní fortifikace. Jeho výplň lze považovat za část sesutého tělesa valového opevnění.

Ivana Boháčová, ARÚ ČSAV

c) V r. 1988 bylo opět zjištěno neohlášené prohlubování východního sklepa domu čp. 34. Práce byly zjištěny v době, kdy na dvou třetinách plochy byly již výkopy provedeny a archeologické situace v západní části sklepa zcela zničeny. Na zbylé ploše byl proveden záchranný výzkum. Podloží je zjíllo-vatělá břidlová skála, která se sklání směrem k severu (253,58 - 252,45 m n. m.). Na něj nasedá až 90 cm silné souvrství s minimálně dvěma úrovněmi sídlištních objektů (ohniště, fragmenty podezdívek dřevěných staveb), datované do 9. - 10. stol. Další vývoj lze sledovat pouze podle objektů do zmíněného souvrství zahloubených, protože mladší vrstvy byly odstraněny při budování současného čp. 34. Stratigraficky nejstarším takovým objektem je zeď z kamenů nasucho, datovaná do 11. - 13. stol. Zeď musela náležet stavbě, která se nalézala v areálu Jiřského kláštera. Ten byl na západní straně vymezen zdí, která se zčásti dochovala i přes provedené stavební práce v západní části sklepa. Z gotického období byla zachycena vnější zeď západního křídla kláštera s částí interiéru s dusanou podlahou (253,04 - 253,27 m n. m.). V renesanci byla tato zeď zpevněna několika přízděnými pilíři. Úroveň přízemí podlah v klášteře se v této době zřejmě zvýšila, neboť popsaný interiér byl zasypán a bylo do něj vloženo schodiště do sklepů pod klášteřem. Schodiště zaniklo v minulém století při stavbě současného čp. 34 (podlaha sklepa 253,90 m n. m.). Lze jen litovat zničení většiny patrně již nenahraditelných terénů, protože tak zanikla neznámá část areálu Jiřského kláštera, kde bylo možno získat materiál především k jeho počátkům. Tento problém navíc ilustruje skutečnost, že sousední sklep byl podobným způsobem vytěžen na konci r. 1987. Tehdy byla stavebnímu podniku zdůrazněna povinnost (s výše popsaným výsledkem) hlásit jakékoliv další výkopové práce.

Jan Frolík, ARÚ ČSAV

JIŽNÍ KŘÍDLO

Během celkové rekonstrukce objektu docházelo v letech 1988 - 1989 v jeho prostorách k narušení historických situací, které jsou místy dochovány až do výše druhého patra nad současným terénem jižních zahrad. Práce byly průběžně sledovány a případné krátkodobé archeologické akce měly vždy jen záchranný charakter. Největším zásahem bylo napojení kolektorového systému ze zahrady Na valech do suterénního prostoru Vinných sklepů. Při této příležitosti byl při jižní stěně budovy zjištěn zahloubený prostor s kamenným gotickým portálem, směřujícím k jihu do další místnosti. Objekt zanikl ve 14. stol. Ve stejných místech byly později dokumentovány zbytky skalního podloží, v němž byla zjištěna deprese zřejmě umělého původu, vyplněná vrstvami s keramikou 15. stol. Hrana této deprese byla zachycena na kótě 249,47 m n. m., z níž klesá k severu na 246,75 m n. m. Rostlý terén zůstal zachován ještě na schodišti do suterénu Vinných sklepů na úrovni prvního patra, a to na kótě 252 m n. m. V jeho blízkosti bylo také v malém úseku obnaženo zdivo románské hradby, jehož koruna dosahuje úroveň kolem 254,12 m n. m. V prostorách přízemí byla v místnosti s osmibokým sloupem pod současnou podlahou a maltovým zásypem nalezena dlažba ze čtvercových cihlových dlaždic, překrývající klenební zásyp se zlomky kachlů, jež jsou datovatelné do 15. stol. V blízkosti středního traktu bylo zjištěno souvrství s keramikou 15. stol. i starší vrcholně středověkou, nelze však posoudit, zda jde o situaci v původním uložení.

Ivana Boháčová, ARÚ ČSAV

OPYŠ, JELENÍ PŘÍKOP A CHOTKOVY SADY

V první polovině r. 1988 probíhalo hloubení kabelové přípojky, která procházela severním okrajem Chotkových sadů, překračovala Dolní Jelení příkop a dále probíhala horní částí ulice Na Opyši a prostorem Opyše ke vstupu do zahrady Na valech. V Chotkových sadech výkop prořal pouze recentní navážky (19. stol.) na sprašovém podloží. V Jelením příkopu se na prudkých svazích nacházela pod drnem různou měrou zvětralá skála, pouze v horní partii jižního svahu byly smetištní vrstvy s materiálem 16. stol. a mladším. V ulici Na Opyši výkop protnul vrstvy novověkých bouraček, zpevňující původní povrch komunikace. V prostoru Opyše byla zjištěna tři zdiva, která lze připsat zaniklému barbakánu a která byla zčásti poškozena třemi novověkými odpadními kanálky z cihel. Vlastní interiér barbakánu byl vydlážděn valouny. Nejstarší nálezy lze datovat také do 16. stol.

Jan Frolík, ARÚ ČSAV

SLÉVÁRNA - DVOREK

V říjnu 1989 byl zahájen zčásti předstihový výzkum, který měl s definitivní platností dořešit otázky vývoje hradištního opevnění, zachovaného v netušeném rozsahu na severní hraně ostrožny. Díky opakovaným změnám projektu, které nerespektovaly ani již minimalizovaný požadavek na zachování těchto unikátních situací alespoň v části dvora, mělo dojít k jejich naprostému zániku, aniž by byl umožněn výzkum charakteru, odpovídajícího významu objektu i celé lokality. Osud těchto významných reliktnů však v posledním okamžiku alespoň zčásti (již během realizace výše uvedených záměrů) mohou příznivě ovlivnit důsledky prudkých proměn všech sfér života naší společnosti, jež přinesl sklonek r. 1989. Zatím byly položeny dvě sondy, bezprostředně navazující na situace zkoumané v letech 1986 - 1987. Byly tak vytvořeny dva souvislé řezy kolmé na hranu ostrožny, dokumentující ukládání historických souvrství na původním strmém svahu (původní terén zachycen letošním výzkumem v intervalu 252,47 - 251,59 m n. m. ve střední a 250,82 - 251,25 m n. m. ve východní části dvora). V nejstarší stratigrafické poloze se nachází výrazný horizont středohradištní, tvořený částečně vrstvami smetištního charakteru, z jehož přítomnosti lze vyvozovat existenci současného, blíže neznámého opevnění níže na svahu. Jednoznačná interpretace vrstev či objektů, jejichž dokladem jsou četné zbytky dřev větších rozměrů, zčásti na sebe kolmých, není vzhledem k rozsahu a okolnostem odkryvu možná. Ze situace zjištěné ve střední části dvora usuzujeme, že do mladší fáze tohoto časového úseku náleží nejstarší zde zjištěná fortifikace, která chránila, jak bylo definitivně zjištěno, zpočátku pouze akropoli. Tvořena byla valovým tělesem s čelní kamennou plentou, na niž později navázalo opevnění západního před-hradí, prezentované torzem čelní kamenné plenty. V průběhu mladohradištního období bylo toto opevnění ve dvou fázích a v téměř stejné trase obnoveno. Přesnější zařazení jednotlivých etap budování fortifikace je závislé na stavu vyhodnocení a zpracování keramických nálezů. Zánikový horizont nejmladší fáze je překryt vrstvami s keramikou první poloviny 13. stol., na něž nasedá souvrství novověké. Ve východní části dvora se oproti původnímu předpokladu nepodařilo rozlišit jednotlivé stavební etapy ani původní vnější linii opevnění; byla zachycena pouze mocná destrukce čelní kamenné plenty. Nálezová situace svědčí spíše o tom, že čelo opevnění se zde nalézalo poněkud výše na svahu v místech porušených stavbou Rudolfových koníren.

Ivana Boháčová, ARÚ ČSAV

STARÝ PALÁC

V letech 1988 a 1989 proběhlo čištění prostorů původního přízemí románské kaple Všetech svatých, později zrušené a přeměněné ve sklepy. Situace zdiva a terénů se odlišuje od publikovaných údajů, a proto bylo rozhodnuto provést nové zaměření. Aby to bylo možné, bylo třeba odstranit materiál vytěžený při stavebně historickém průzkumu v šedesátých letech a ponechaný tehdy na místě. Ukázalo se, že zmíněný průzkum zničil bez dokumentace několik nenahraditelných klíčových situací (zejména vztah zdiva kaple k okolním terénům).

Jan Frolík, ARÚ ČSAV

STARÝ PALÁC - LUDVÍKOVO KŘÍDLO

Na počátku r. 1988 proběhla závěrečná fáze výzkumu v suterénu Ludvíkova křídla. Byl dokončen výzkum mladohradištního a středohradištního horizontu, které však byly zachovány díky mladším porušením jen v nevelkém rozsahu. Ve zbytku mladohradištní vrstvy byly odkryty tři další hroby (celkem je jich tedy sedm), v nichž nebyl nalezen žádný inventář; pouze z druhotné polohy pochází skleněný korálek. Středohradištní souvrství nasedající na původní, mírně svažité svah obsahovalo kromě četného běžného archeologického materiálu části sídlištních objektů. Nejvýraznější je torzo srubové stavby, sestávající z břevna a pozůstatků podlahy. V jejích rámci byla odkryta i rozsáhlá plocha tvořená rozpadlým dřevem, jejíž vznik a původ je nejasný. Přirozený povrch je překryt souvrstvím svahovin a sutí, které již zůstaly činností člověka nedotčeny. Těchto sterilních souvrství bylo dosaženo na kótě 240,51 m n. m., ze které klesají na 238,30 m n. m. Předstihový výzkum byl proveden metodou plošného odkryvu, během něhož jsou vždy jednotlivé vrstvy či objekty zkoumány v celém rozsahu bez použití kontrolních bloků a řezy jsou nahrazeny podrobnou nivelací styčných ploch. Byla tak ověřována použitelnost a přínosnost Harrisem popsaného postupu v konkrétních podmínkách výzkumu Pražského hradu.

Ivana Boháčová, ARÚ ČSAV

STARÝ PALÁC - SEVERNÍ DVOREK

V první polovině r. 1988 pokračoval předstihový výzkum v prostoru pod dlažbou dvorku. V poslední fázi prací byl dokončen řez středohradištním valovým opevněním, který dokumentuje zbytky porušené čelní kamenné plenty a narůstání spodní části tělesa včetně vrstev roštu. Celková situace nevyklučuje existenci dvou fází této nejstarší valové fortifikace hradní ostrožny. Valový násep nasedá na tenkou hlinitou vrstvu, která překrývá zjílovatělé skalní podloží. Tato vrstva neposkytla žádný archeologický materiál a její geneze není jednoznačná. Původní povrch byl v jižní části prostoru zachycen na kótě 250,61 m n. m., z níž klesá na 249,25 m n. m. na jižní hraně zkoumané plochy. Další řešenou otázkou bylo datování kamenné přístavby k románskému paláci, která porušuje jak zmíněné opevnění, tak vrstvy 12. stol. Situace v jejím interiéru umožňuje její zařazení do první poloviny 13. stol. Posledním místem, kterému byla věnována pozornost, byl úzký pás souvrství jižně románské ohradní zdi, kde byly zjištěny dvě mohutné kúlové jámy, náležející blíže neznámé stavbě nejspíše mladohradištního období. Protože zamýšlený komplex výměňkové stanice nebude ve zkoumaném prostoru realizován, byl výzkum ukončen na svrchním horizontu roštové konstrukce valového opevnění, mimo něj pak na rostlém terénu. Pod betonovým zákrytem zůstaly zachovány veškeré pozůstatky kamenných objektů, z nichž část rozhodně náleží k významným raně středověkým památkám lokality.

Ivana Boháčová, ARÚ ČSAV

STARÝ PALÁC - TEREZIÁNSKÉ KŘÍDLO

V r. 1988 bylo zjištěno proražení původní parkánové hradby (posléze jižní zeď Tereziánského křídla Starého paláce) v prostoru bašty zvané Ptačinec a za ní narušení terénu. Výzkumem bylo rozebráno souvrství o mocnosti 120 cm, datované do 11. - 13. stol., se dvěma úrovněmi tarasních (?) zídek Tovnoběžkového směru. Mladší byla stavěna na maltu a je možno ji datovat do 13. stol., starší na sucho stavěnou do 12. stol. Interpretace celé situace je nejasná vzhledem k nepatrnosti zkoumaného fragmentu.

Jan Frolík, ARÚ ČSAV

ULICE U JÍZDÁRNY

V r. 1988 probíhaly výkopové práce v severní části ulice. Byla při nich zjištěna zaniklá zděná stavba s interiérem zřejmě vydlážděným cihelnými dlaždicemi. Severně bylo zjištěno nároží dalšího zděného objektu. Ani jeden objekt nebylo možno datovat, ale oba jsou nesporně novověké (16. stol.?). Jižně od těchto staveb výkop prořal smetištní souvrství s nálezy 16. - 17. stol., místy byla zachycena dlažba z počátku 17. stol. Objevena byla i stratigraficky starší zeď (16. stol.), známá již ze záchranného výzkumu v r. 1987.

Jan Frolík, ARÚ ČSAV

ZAHRADA NA VALECH

a) V r. 1988 bylo sledováno hloubení kolektoru podél jižního průčelí Jižního křídla Hradu. Začínal u jižního průčelí Ludvíkova křídla Starého paláce (u bašty zvané Ptačinec) a sahal až do prostoru pod Plečnikovo schodiště v Rajské zahradě. Výkop byl 3 - 4 m hluboký a asi 2 m široký. Pohyboval se v zásypech vyplňujících příkop, který zde původně probíhal před parkánovou hradbou. Ve střední části zachytil jeho severní hranu, která byla částečně obezděna. Převážnou část nálezů je možno datovat do 16. stol. Je nutno upozornit na fragment souvrství s množstvím koženého odpadu z výroby bot. Odhaleny byly také základové partie dvou pozdně gotických bašt - tzv. Ptačince a bašty na rozhraní Rajské zahrady a zahrady Na valech. Západně od této bašty byl zjištěn mladší přístavek.

Jan Frolík, ARÚ ČSAV

b) V letech 1988 - 1989 s menšími přestávkami, vyplněnými zásadně nehlášenými zásahy do archeologických terénů ze strany stavebních organizací a Kanceláře prezidenta ČSSR, proběhl záchranný výzkum terasy, přiléhající k jižní frontě čp. 2 (byv. Rožmberského paláce). Pomocí tří napříč položených, 2 m širokých sond a následného výzkumu v trase výkopu pro inženýrské sítě (po snížení úrovně terasy o asi 4 m) byla zjištěna následující situace. Nejstarší dosaženou úroveň, představovanou souvrstvím stavebního odpadu a malt, je možné interpretovat jako původní těleso parkánu datovaného do 15. stol., jehož horní úroveň se dochovala asi 6 m pod původní úrovní terasy. Do tohoto souvrství byla zahlobena později cihlovou plentou opatřená jižní zeď Rožmberského paláce. Celé těleso terasy nad původní úrovní parkánu, vymezené ze severní strany budovou Rožmberského paláce a z jižní strany zdí z mohutných kvádrů, zbudovanou pravděpodobně někdy v průběhu 18. stol., bylo vyplněno mocným souvrstvím smetištního charakteru s obrovským množstvím archeologického materiálu. Jeho většina náleží 16. stol. a za zvláštní zmínku stojí zejména rozsáhlý soubor kvalitních, často majolikových, případně i zlacených kachlů s množstvím dosud neznámých typů.

Jaromír Žegklitz, ARÚ ČSAV

PRAHA L - HRADČANY**HRADČANSKÉ NÁMĚSTÍ**

a) V létě 1989 proběhla první etapa předstihového výzkumu v západní části předního nádvoří Salmovského paláce (plocha asi 60 m²). Souběžně bylo sledováno i hloubení šachtic statického průzkumu, prováděné podnikem Geindustria. Výzkumem na ploše nádvoří byly zjištěny zejména pozůstatky osídlení, datovaného do 10. stol. (kúlové jamky a jámy neznámé funkce). Pozůstatky byly zahloubené do původního půdního horizontu, tvořeného splachy z úbočí Petřína. K mladohradištnímu období se zastoupením keramiky s kalichovitou profilací okraje hlásí malé zbytky vrstev v jihozápadní části zkoumané plochy. Výraznější horizont tvořilo osídlení první poloviny 13. stol. se zbytkem blíže neurčitelné povrchové stavby a s pozůstatky tří pecí. Z mladších období (16. stol. a mladší) pocházejí jámy se stavebním odpadem, torza zdi a zděný cihlový kanál. Třemi šachticemi, vyhloubenými v zahradě pod palácem, bylo zjištěno v nevelké hloubce (1 - 1,5 m) skalní podloží, na které bezprostředně nasedalo souvrství 16. stol. a mladší. Šachtice v jihozápadním rohu průjezdu mezi předním a zadním nádvořím byla hloubena asi 2 m mocným souvrstvím 14. - 16. stol., ve spodní partii byl zjištěn interiér blíže neurčitého objektu 14. stol. Další dvě šachtice na zadním nádvoří u severní zdi renesančního křídla paláce odhalily mohutnou zeď z opukových kamenů kladených na jíl, probíhající rovnoběžkovým směrem. Severně od této zdi, starší než zmíněné renesanční křídlo, byl zachycen interiér, který zanikl v 15. stol. Východní z těchto dvou šachtic pak zachytila i torza dalších renesančních a gotických staveb, jejichž interpretace a přesnější datování nejsou bez odkryvu větší plochy možné.

Jaromír Žegklitz, ARÚ ČSAV

b) V rámci celkové dlouhodobé rekonstrukce bývalého kláštera barnabitů (čp. 184/IV) bylo v r. 1988 na dvou místech ve zděných topných kanálech obnaženo základové zdivo jižní obvodové zdi kostela sv. Benedikta. Odkryté zdivo bylo výlučně gotické a nebyly zde žádné náznaky, jež by nás opravňovaly datovat jižní obvodovou zeď kostela do doby starší. Původní terénní situace podél jižní stěny kostela byly zcela zničeny 50 - 140 cm mocnou hřbitovní vrstvou z doby farní funkce kostela. Dochovaná linie povrchu podloží je tak sice snížena oproti původnímu stavu, ale přesto je nápadný rozdíl mezi kótou 262,42 m n. m. (výška podloží v nepodsklepeném přízemí bezprostředně za obvodovou zdí mezi klášterem a Radničními schody) a kótou 258,15 m n. m. (výška podesty Radničních schodů pod okny zkoumané přízemní místnosti kláštera). Charakter podloží přitom nijak neindikuje, že by na místě Radničních schodů byla původní přírodní proláklina, která by bez velkých úprav mohla být využita pro přístup do městečka.

Jan Zavřel - Jarmila Čiháková, PÚSPPOP

PRAHA L - MALÁ STRANA**BŘETISLAVOVA A VLAŠSKÁ ULICE**

V letech 1988 - 1989 pokračoval v sedmnácti domech obou ulic předbtíhový výzkum vyvolaný započatou regenerací Janského vršku. Stejně jako v minulých letech (Pražský sborník historický. XXII. 1989, s. 172) byl výzkum realizován v malých izolovaných, původně geologických nebo statických sondách. Zatím je možné konstatovat naprostou absenci nálezů starších než ze 16. stol. v bloku domů mezi jmenovanými ulicemi, s výjimkou nejsevernějšího domu čp. 350/III, kde byl zjištěn ojedinělý zahloubený objekt 13. stol. Středověké terénní situace byly zachyceny pouze v domech na severní straně Břetislavovy

ulice. Zde by měl (především v čp. 303/III) výzkum v následující sezóně pokračovat rozsáhlejšími odkryvy.

Michal Tryml, PÚSPPOP

ČERTOVKA

Na přelomu let 1988 - 1989 byl v rámci rekonstrukce Čertovky v jejím korytě začištěn a zaměřen jeden z pilířů Juditina mostu. Celková délka vlastního těla pilíře nebyla zjištěna, protože částečně zabíhala pod západní nábřeží Čertovky. Odkrytý neúplný rozměr dosahoval více než 10 m; šířka pilíře obnášela téměř přesně 6 m. Proti proudu vybíhalo ostré trojúhelníkové zhlaví pilíře s narušenou partií hrotu. Pilíř byl vyzděn z nepravidelných kusů křemenců a pískovce a jeho lícová část byla tvořena rozměrnými pískovcovými kvádry, kladenými v pravidelných řádcích. Jednotlivé kvádry byly v řádcích navzájem spojeny železnými svorkami, ukrytými v horizontálních spárách zdiva. Koruna dochované partie pilíře se nalézala těsně pod úrovní dna Čertovky v rozmezí nivelet 184,18 - 184,54 m n. m. Po dohodě se stavbou proběhne v závěrečné fázi rekonstrukce Čertovky další etapa archeologického výzkumu, která bude sledovat způsob a hloubku založení pilíře i zvrstvení náplavů zdejší vodoteče.

Zdeněk Dragoun, PÚSPPOP

JANSKÝ VRŠEK

V r. 1988 skončil předstihový výzkum rotundy sv. Jana Křtitele v Oboře (Pražský sborník historický. XXI, 1988. s. 184 n.; XXII, 1989, s. 173) sondou východně od apsidy. Z 380 cm mocného nadloží tvořily horních 140 cm recentní násypové vrstvy a dalších 190 cm středověký a novověký hřbitovní horizont. Tento horizont téměř zcela likvidoval starší partii historického nadloží, z něhož se dochovala pouze část kostrového hrobu staršího než rotunda, porušeného nezvykle širokým základovým vkopem její apsidy. Vkop o šířce asi 1 m opisoval křivku kolem 20 cm vystupujícího předzákladu a zhruba v polovině své šířky obsahoval nasucho kladenou plentu z lomové opuky, která rovněž lemovala v konstantním odstupu předzáklad apsidy. Základová partie zdiva dosahovala výšky více než 190 cm (215,72 - 213,75 m n. m.), dochovaná výše základového vkopu pod spodní úrovní hřbitova činila pouze 50 cm. V popisované sondě byla poprvé zachycena i základová spára stavby (213,75 m n. m.) a bylo zjištěno, že základy rotundy byly ukládány hluboko do geologického podloží až na úroveň tvořenou kompaktním okrovým jílem. Společně s enormní šíří základového vkopu, jehož zásyp je zpevněn opukovou plentou, představuje hloubka základové partie poněkud zvláštní způsob zakládání stavby. Jeho objasnění je možné hledat nejspíše v dodatečné korekci původně zamýšlených rozměrů kostela, v nevelkých zkušenostech jeho stavebníků nebo v komplikované situaci spodních vod v této části historického jádra Prahy.

Zdeněk Dragoun, PÚSPPOP

LETENSKÁ ULICE

Pod podlahou sklepa čp. 29-111 (189,00 m n. m.) byly prokopány vodorovně uložené násypové vrstvy se stavebním materiálem a oboustranně glazovanými střepy. V hloubce 186,70 m n. m. se sonda zastavila na hladině spodní vody. Na nejbližším archeologicky ověřeném bodu (východní křídlo ambitu kláštera u sv. Tomáše) bylo podloží pro 9. stol. zastíženo na kótě 189,12 m n. m. a bylo tvořeno šedými až černošedými jíly - homogenními bahnitými sedimenty, rezavě mramorovanými infiltrovanými sloučeninami železa.

Jan Zavřel - Jarmila Čiháková, PÚSPPOP

MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ

Při rekonstrukci Malostranské besedy čp. 35-111 byla znovu obnažena 1 m široká stěna původního výkopu, která poskytla následující poznatky. Na Malé Straně ojedinělé sprašové podloží bylo překryto dvěma půdními horizonty, z nichž mladší byla hnědozem s úrovní na kótě 191,25 m n. m. Překrývala ji tmavě hnědá, silně uhlíkatá vrstvička, stejná jako v sondách severně od náměstí (čp. 28/111, 176/III). Z této vrstvy byly vyzdviženy středohradištní střepy, nálezy starší než z 9. stol. zjištěny nebyly. V průběhu první poloviny 10. stol. byla již úroveň o 20 cm vyšší; v té době zde byl zasypán 50 cm hluboký objekt s blíže neurčitelnou kúlovou konstrukcí. Neinterpretovatelné, 40 cm silné souvrství, které jej překrylo, vzniklo patrně ještě v průběhu 10. stol. Na jeho úrovni (191,85 m n. m.) je nárůst přerušen a následných asi 45 cm patří výplni blíže neurčitelného zahloubeného objektu, zasypaného kolem poloviny 13. stol. Od kóty 192,20 m n. m. nastupují nedatovatelné vrstvy s maltou a jiným stavebním odpadem.

Jarmila Čiháková, PÚSPPOP

ŘÍČNÍ ULICE

Záchranný výzkum ve dvoře čp. 425/III tvořil volné pokračování výzkumů z let 1986 - 1987. V r. 1988 se při stavebních pracích našlo lomové zdivo pocházející z poškozeného pláště studny. Zásyp studny obsahoval keramiku z druhé poloviny 14. až počátku 15. stol. Studna o hloubce 6 m náležela k dříve zkoumanému domu a spolu s ním na počátku 15. stol. zanikla.

Václav Huml, MMP

SNĚMOVNÍ ULICE

Při výstavbě nového vodovodu v r. 1988 byl prováděn v jeho trase záchranný výzkum několika izolovanými sondami pod dno výkopu. Byla zastížena souvrství 9. - 10. stol., komunikace, pohřebiště a sídlištní objekty. Vzhledem k významu lokality budou veškeré podrobnosti publikovány až po uceleném zpracování výzkumu, aby se předešlo zveřejnění eventuálně méně přesných informací.

Jarmila Čiháková, PÚSPPOP

VALDŠTEJNSKÉ NÁMĚSTÍ

V rámci generální rekonstrukce zahrady Ledeburského paláce (čp. 162/III) dosud probíhá inženýrsko-geologický průzkum, z jehož výsledků bude odvoditelný reliéf a geologický podklad jižního hradčanského svahu. Prudký svah pokračoval i na místě dnešního nádvoří před salou terrenou. V sondě v severozápadním rohu nádvoří nasedá na zvětralé diabasové podloží (197,16 m n. m.) tenké souvrství 10. stol., překryté přemístěnými svahovinami. Stejně svahoviny, mocné 1 m, překrývají tenkou vrstvičku se střepy 10. či 11. stol. v sondě v severovýchodním rohu nádvoří. Způsob vzniku nejstarších vrstviček nelze interpretovat, stejně jako je nutné dalšími sondami zjistit způsob přemístění svahovin. Teprve do těchto přemístěných svahovin jsou zahloubeny nejstarší záměrně vyhloubené objekty. Velké zemní práce zde budou teprve započaty.

Jarmila Čiháková - Jan Zavřel, PÚSPPOP

PRAHA L - STARÉ MĚSTO

BETLÉMSKÉ NÁMĚSTÍ

a) V zimě 1988 byla studenty PÚ FF UK vypracována sonda na jediném místě trasy nového plynovodu, na němž zůstaly neporušené vrstvy 14. stol. Zahloubením pod dno výkopu byl získán 2,5 m vysoký řez, jehož analýza bude porovnána s údaji dr. Borkovského o situaci kolem románského kostela sv. Filipa a Jakuba v blízkosti naší sondy.

Jarmila Čiháková, PÚSPPOP

b) V r. 1988 proběhl záchranný výzkum v domě U Halánků čp. 269/I, v sídle Náprstkova muzea. Výzkum byl vyvolán zemními pracemi pro stavbu nákladního výtahu. Výkopem bylo odkryto 3,77 m mocné souvrství. Sonda byla částečně odkopána stavbou, částečně byla vybírána vlastními silami. Nad štěrkopískovým podložím (185,75 m n. m.) výzkum odhalil torza několika objektů sídlištního, případně výrobního charakteru. Nalezená keramika datuje nejstarší polohy zjištěné stratigrafie do první poloviny 13. stol. Nekera-mické nálezy dokládají přítomnost nebo bezprostřední blízkost železářské výroby. Je to především několik zlomků lupy, dále hroudy surové železné rudy a množství strusky.

Michal Bureš, PÚSPPOP

c) V r. 1989 proběhl záchranný výzkum ve statických sondách v suterénu domu čp. 351/I. V novodobém sklepech při náměstí byly pod podlahami pouze recentní zásypy a podloží zjištěné v úrovni 188,72 m n. m. V prostoru pod dvorem a v historických suterénech podél Husovy ulice nasedaly betonové podlahy (189,79 - 189,72 m n. m.) přímo na zvrstvení raného středověku. Geologické podloží bylo tvořeno větším množstvím odlišných nevysokých vrstev a klesalo směrem k západu z hodnoty 189,44 m n. m. na úroveň 189,19 m n. m. Tři z realizovaných sond zachytily tři nevelké části více než 1 m zahloubených objektů, patrně zemnic nebo polozemnic. Tato interpretace je nejpravděpodobnější u pravoúhlého objektu s kúlovou jamkou v rohu, jehož východní stěna lícuje s východním průčelím zástavby čp.351/I. Uvedené zjištění dokazuje stabilizování západní strany Husovy ulice v raném středověku, kdy tuto linii tvořily vedle sebe zemnice či polozemnice a románský kvádríkový dům, dochovaný v severovýchodní partii suterénu. Tyto výsledky zcela korespondují s výsledky výzkumu dr. Hrdličky na protější straně ulice (Pražský sborník historický. XII, 1980, s. 242).

Zdeněk Dragoun, PÚSPPOP 198

CELETNÁ ULICE

V rámci rekonstrukce domu čp. 553/I (Sixtův dům) proběhl v r. 1989 záchranný výzkum při výkopech v severní části jeho dvora. Zhruba 150 cm horní partie nadloží tvořily recentní zásahy, zbývajících asi 120 cm představuje horizont raného středověku s těžištěm nálezů 13. stol. Do sídlištních vrstev byla zahloubena rozměrná jáma odpadkového charakteru (minimální rozměry 200 x 260 cm) a řada otevřených výhňí, realizovaných nejméně ze dvou různých úrovní. V několika z nich byla zaznamenána opakovaná úprava jejich vypáleného dna. Nejstarším prvkem historického nadloží byl kostrový hrob orientovaný ve směru severovýchod - jihozápad, zahloubený do geologického podloží, které je zde zachyceno v úrovni 192.10 m n. m. Absence jakýchkoliv nálezů neumožňuje jeho přesné datování. S největší pravděpodobností může být součástí pohřebiště 9. - 10. stol., zjištěného v Celetné ulici v r. 1986 (Pražský sborník historický. XXI. 1988. s. 189 n.).

Zdeněk Dragoun, PÚSPPOP

DIVADELNÍ ULICE

V létě 1988 byla sledována statická sonda v severozápadním rohu domu čp. 322/I a v návaznosti na ni proběhl záchranný výzkum formou dalších čtyř zjišťovacích sond. Výsledkem akce je zachycení hradební zdi Starého Města pražského proti Vltavě, jejíž vznik je podle kronikářských zpráv kladen k roku 1253. Zeď je vyzděna z kvalitních křemenců, které představují v podmáčeném terénu na březích Vltavy podstatně odolnější materiál než opuka použitá v jiných partiích staroměstské fortifikace. Základová spára zdi nebyla zachycena, úroveň terénu v době stavby byla zjištěna v jedné ze sond v nadmořské výšce 186,60 m n. m. Zdivo, jehož síla kolísá kolem 200 cm, probíhá pod celým západním průčelím domu a pokračuje i v prostoru Betlémské uličky, kde byla jednou ze sond identifikována písemně doložená brána sv. Ondřeje. V celkové délce větší než 20 m byl tak korigován předpokládaný průběh staroměstské hradební zdi v partii proti Vltavě a jeho linie byla určena na východní straně Divadelní ulice v její severní části.

Zdeněk Dragoun, PÚSPPOP

HUSOVA ULICE

Při stavebních úpravách čp. 240/I registroval jeden z výkopů na dvoře za Betlémskou kaplí zvrstvení historického nadloží. Původní terén, tvořený nejmladší nivní náplavou, leží na kótě 187,89 m n. m. Asi před polovinou 12. stol. na něm vznikla homogenní vrstva (event. náplav) se střepem 11. stol. - poloviny 12. stol. Porušovaly ji zahloubené objekty druhé poloviny 12. a první poloviny 13. stol. Po zániku mladšího objektu zde patrně kolem poloviny 13. stol. vzniklo asi 40 cm silné souvrství, o němž nelze rozhodnout, zda je výplní zahloubeného objektu, či zda jej tvoří plynulý sled narůstajících vrstev na úrovni terénu. Spodní z těchto vrstev byla zpevněna oblázky a dřevem. Prokazatelně za komunikaci lze považovat souvrství mezi 188,40 - 188,80 m n. m., na jehož bázi je vrstva s říčními valounky. Souvrství vznikalo v průběhu druhé poloviny 13. stol. a teprve v jeho svrchních vrstvách nastupují zbytky malty a větší úlomky opuky (8 cm). Následných 30 cm vrstev již nemá charakter dřívější komunikace a uzavírá je vrstva souvislé opukové drti na kótě 189,10 m n. m. - nedatovatelná staveništní vrstva k neurčitelnému objektu.

Jarmila Čiháková, PÚSPPOP

JALOVCOVÁ ULICE

Při úpravách sklepa domu čp. 233/I byly vykopány dvě statické sondy. Sonda v jižním rohu jižní místnosti odhalila 60 cm široký předzáklad čela klenby sklepa směrem do Jalovcové ulice. Zdivo nasedalo na podloží v úrovni 186,03 m n. m. Vrstvy zásypu přiléhající k předzákladu obsahovaly novověký keramický materiál. V sondě ve východním rohu jihovýchodní místnosti bylo pod vrstvami stavební suti s několika nevýraznými střepy zachyceno v úrovni 186,42 m n. m. podloží tvořené hnědočernou písčitou hlínou. V této úrovni byl zachycen kameny roubený okraj studny, zabíhající pod severovýchodní zeď sklepa. Geologickou sondovací tyčí byl v úrovni 186,0 m n. m. zachycen světle hnědý, jemný, slídnatý, kompaktní jílovitý písek a v úrovni 185,24 m n. m. zvodněný hrubý písek.

Zdeněk Lochmann, PÚSPPOP

KONVIKTSKÁ ULICE

Po rozšíření původní statické sondy v domě čp. 290/I byla vypracována archeologická sonda, která zjistila, že nepodskepena prostory renesančního dvorního traktu jsou mimořádně

kvalitním pramenem pro poznání počátku osídlení a vývojových změn v prostoru kolem dnešního Betlémského náměstí. Velmi záhy po osídlení nivy kolem poloviny 12. stol. na kótě 187, 80 m n. m. byly zahlabovány rozměrné objekty, vyplňované železářským odpadem spolu se střepy staršími než konec 12. stol. Charakter vrstev dává tušit, že na neprozkoumané ploše v bezprostředním sousedství sondy zůstal zachován minimálně jeden výrobní objekt - pravděpodobně pec. Rozšíření výzkumu nebylo možné, výrobní objekt však nebyl narušen a je do budoucna zachován. Po delší době zde byl zahloben velký objekt, patrně polozemnice, jehož funkce skončila někdy ve druhé polovině 13. stol., a na kótě 189,60 m n. m. byla nad jeho zásypem provedena terénní úprava.

Jarmila Čiháková, PÚSPPOP

KOSTEL SV. MICHALA

a) V souvislosti s rehabilitací objektu byl v r. 1989 proveden archeologický výzkum MMP a souběžně s ním i stavebně historický průzkum SÚRPMO (dr. J. Muk). Výzkum, limitovaný plochou pěti statických sond a časovým harmonogramem předprojektové přípravy, zachytil pozůstatek obvodové zdi románského kostela na západní a severní straně chrámové lodi. Jeho kvádří-kové zdivo dovoluje rekonstruovat původní délku lodi (14,2 m), od níž je odsazena půlkruhová apsida o průměru asi 6 m. Vnitřek apsidy vyplňovala rovna-nina z lomové opuky s povrchovou maltovou úpravou. Původní maltovou podlahu s opukovými úštěpy, překrývající povrch někdejšího hlinitopísčitého terénu (192,05 m n. m.), jsme zjistili na západní straně lodi. V dalším období byl jednolodní románský kostel na jižní straně opatřen boční lodí s půlkruhovou apsidou o šířce 3,2 m. V průběhu stavby gotického kostela se základové zdivo boční lodi stalo základem pro jižní obvodovou zeď kostela, v jehož nadzemním zdivu byl objeven zbytek gotické profilace monumentálního portálu. Jižní obvodová zeď kostela porušila starší kostrové hroby; nejstarší hřbitovní horizont je datován mincí do druhé poloviny 12. stol. Další hroby byly odkryty uvnitř kostelní lodi a v gotické fázi též v hrobkách. Skupina hrobů se objevovala i podél severní strany románského kostela. Na západní straně románské lodi byla již v r. 1988 identifikována románská věž, která podle stavebního průzkumu byla později přistavěna k západnímu průčelí. V interiéru barokního chrámu z doby po polovině 18. stol., který nahradil významný gotický kostel, byl výzkumem zjištěn jeden z největších dosud známých románských staroměstských kostelů.

Václav Huml, MMP

b) Současně byla realizována zjišťovací sonda v prostorách mezi tzv. Richtrovým domem a kostelem sv. Michala v místě dotyku západního průčelí a věže zmíněného kostela. Asi 460 cm hluboký výkop odkryl gotické zesílení západního průčelí původního románského kostela a opakované úpravy základové partie věže. Ze stratigrafické situace vyplývá, že nejstarší zachycená část zmíněné věže mohla vzniknout nejdříve ve druhé polovině nebo na samém konci 13. stol. Všechny zaznamenané stavební etapy porušovaly řadové etážové kostrové pohřebiště, jehož vznik zřejmě souvisí se stavbou prvního zdejšího románského kostela. Tomu odpovídají datováním do průběhu 12. stol. i tři nalezené esovité záušnice, získané z nejstaršího horizontu hrobů. Zlacení dvou z nich nasvědčuje tomu, že zdejší hřbitov fungoval pro vyšší sociální skupinu.

Zdeněk Dragoun, PÚSPPOP

MALÉ NÁMĚSTÍ

V letech 1988 - 1989 pokračoval dohled při rekonstrukci čp. 459/I, tzv. Richtrova domu. Při hloubení nového sklepa byla rozebírána spodní partie záspy zemnice z doby kolem poloviny 13. stol., zachycené již v roce 1983 (Pražský sborník historický. XXI, 1988, s. 190). V lokální spáleništní vrstvě na dně zemnice byla odkryta vrstva zuhelnatělého obilí. Východní stěna zemnice byla v krátkém intervalu po jejím zániku porušena válcovitou odpadní jámkou, vyžděnou z lomových křemenců, z jejíž spodní části výplně byla získána početná kolekce keramických nádob a jejich torz ze druhé poloviny 13. stol., doplněná ojedinělými zlomky nádob skleněných. Při zemních pracích v sousední místnosti byla zachycena i severní stěna zmíněné zemnice, takže její celkový rozměr byl definitivně určen na 9,60 X 6,70 m.

Zdeněk Dragoun, PÚSPPOP

MARTINSKÁ ULICE

Během rekonstrukce podlahy v kostele sv. Martina ve zdi proběhl dohled při výkopech větracích kanálů podél obvodového zdiva. Zemní práce zasáhly většinou pouze recentní terény; ve výkopu podél východní stěny jižní boční lodi byla odkryta koruna zdiva jižní zdi románského kostela a situace zcela korespondující se záchranným výzkumem v r. 1978 (Pražský sborník historický. XIII, 1981, s. 163 n.). Výkop podél obvodových zdí presbyteria nezachytil románskou apsidu. Po odstranění stávající podlahy byly fotograficky dokumentovány románské partie zpřístupněné a upravené při Hilbertově rekonstrukci z let 1905 - 1906.

Zdeněk Dragoun, PÚSPPOP

NA FRANTIŠKU

Předprojektová příprava výstavby zařízení FOK si v r. 1988 vyžádala v areálu nemocnice Na Františku konání předstihového výzkumu, který navázal na výsledky měření n. p. Geofyzika (dr. V. Bárta). Výzkum na nemocniční zahradě odkryl v jižní části plochy horizont s kostrovými hroby ze 17. stol. a hlouběji odpadkové sídlištní vrstvy, datované keramikou a pražským grošem Václava IV. do 14. - 15. stol. Sondáží v severovýchodní a severozápadní části zahrady byly v hloubce 4 m zachyceny náplavové vrstvy a původní úroveň vltavského břehu a na jižním okraji zahrady blíže ke kostelu sv. Šimona a Judy i sídlištní objekt ze 14. stol. Současně byl určen rozsah kostelního hřbitova.

Václav Huml, MMP

NA PERŠTÝNĚ

Tři sondy realizované v r. 1988 v nepodsklepeném přízemí domu čp. 356/I zachytily zvrstvení historického nadloží převážně vrcholného středověku s menším podílem vrstev raně středověkých. Podloží bylo zachyceno v úrovni kolem 192,50 m n. m. V druhotně přemístěné vrstvě navážkového charakteru bylo nalezeno několik fragmentů i celých kusů gotických keramických dlaždic s motivem dubového listu.

Zdeněk Dragoun, PÚSPPOP

ŘETĚZOVÁ ULICE

Dohled při výkopu statické sondy u jižní průčelní zdi domu čp. 224/I v r. 1988 zaznamenal nad úrovní geologického podloží (187,70 m n. m.) asi 250 cm historického nadloží. Jeho

spodní, zhruba 100 cm mocná partie obsahovala keramický materiál raného a vrcholného středověku a byla porušena základovým výkopem jižního průčelí domu, jehož vznik je možné archeologicky datovat do období gotiky. Zbývající nárůst terénu přinesl další středověký a novověký materiál. Ze stratigraficky nejmladšího horizontu pochází množství recentních tavičích tyglíků. Výsledky dohledu korespondují se závěry z r. 1984 (Pražský sborník historický. XXI, 1988, s. 191).

Zdeněk Dragoun, PÚSPPOP

PRAHA L - NOVÉ MĚSTO

FRANTIŠKÁNSKÁ ZAHRADA

Při celkové rekonstrukci zahrady probíhal v r. 1989 archeologický dohled průběžně s postupem stavby. Zejména při hlubších výkopech pro kanalizační síť byl terén dokumentován a vzorkován. Nálezy, které byly učiněny, náležely vesměs novověkému období, pouze ve východní části, blíže k dnešnímu Václavskému náměstí, byla jako příměs získána keramika raného až vrcholného středověku. Při bagrování kanalizační rýhy pod vstupní brankou do vlastní zahrady byla narušena studna. Vzhledem k patrně nepřekonatelným obtížím s pažením objektu dodavatelem byl její výzkum redukován na kompletní dokumentaci, která byla dokončena ve spolupráci s ARÚ ČSAV v září 1989. Studna byla překryta železobetonovou deskou a bude v rámci projektu zachována a přístupná. Studna má mimořádný objem - při hloubce 9 m činí její průměr u dna 3 m a v oválné horní partii 5 x 6 m. Celý plášť tvoří zvětralé kamenné zdivo spojované hlínou. Studna byla prázdná, tedy kdysi čištěná. V pozdním novověku byl její otvor nahoře překlenut cihlovou vyzdívkou, což naznačuje, že mohla později sloužit jako určitý rezervoár.

Julie Richterová, MMP

MLYNÁŘSKÁ ULICE

V září 1988 započal výzkum na ploše bývalé konírny náležící k objektu čp. 1216/II. Konírna byla po celé ploše 90 m² nepodsklepena a skýtala tak ideální plochu pro plošný výzkum, s jehož ukončením se počítá k 30. 6. 1990. Do konce r. 1989 byly prozkoumány asi dvě třetiny celkové plochy s více než 70 středověkými a pravěkými objekty. Většinu sídlištních objektů lze zařadit do 13. stol. Několik jich náleží 14. - 17. stol., ale také střednímu stupni vývoje knovízské kultury (12. stol. př. Kr.). Jedná se především o objekty určené k sídlení (minimálně jedna zemnice ze 13. stol.), výrobní objekty, studny, zásobní jámy a sklípky, odpadní jámy a jímky. Relativně velké množství zlomků importované keramiky z horizontu 13. stol. úzce koresponduje s přítomností osady německých kupců u kostela sv. Petra, doložené písemnými prameny.

Michal Bureš, PÚSPPOP

PETRSKÁ ULICE

V jihovýchodním rohu dvora čp. 1168/II byla při rekonstrukci kotelny vyhloubena jáma o rozměrech 160 X 100 cm s neporušenou jižní a západní stěnou. V jižním profilu se v úzkém pruhu zachovalo podloží tvořené jemnými slídnatými písky s vyvinutou hnědozemí. Původní povrch se zde pohyboval kolem kóty 185 m n. m. Na něj nasedalo vodorovné souvrství písčitých hlín, datovatelné keramickými zlomky do začátku 13. stol. až první poloviny 14. stol. Vrstvy porušovala zeď z lomové opuky a vápence, pojena maltou. Její funkci a stáří nebylo možno interpretovat. V západní stěně se zachovala část objektu, zahloubeného do

podloží stejného charakteru jako v jižní stěně. Z jeho výplně pochází materiál ze druhé poloviny 14. stol., tedy až po založení Nového Města. Objekt překrývá výše popsané zdivo.

Jan Zavřel, PÚSPPOP

PRAHA 2 - VYŠEHRAD

VYŠEHRADSKÉ SADY

Výzkum Vyšehradu pokračoval v letech 1988 - 1989 výzkumem knížecí a královské akropole. V r. 1988 byla zkoumána střední část západní oblasti akropole. Rostlý terén byl zjištěn v hloubce 360 - 370 cm, na něj nasedala poměrně mocná sídlištní vrstva s nálezy keramiky 10. a 11. stol., hliněných přeslenů dvojkónického tvaru a menší, válečkovité záušnice s odlomenou kličkou. Původně byla patrně zhotovena z mědi. Do této vrstvy byla na západní straně vložena karlovská hradební zeď, datovaná písemnými prameny do r. 1347 - 1349. Ve střední a východní části bylo zjištěno základové zdivo palácové stavby z lomového kamene, které bylo zapuštěno do mladohradištní vrstvy a ve svém severozápadním nároží bylo opraveno velkými nepravidelnými opukovými kvádry o výšce asi 35 cm a délce 30 - 40 cm, které souvisejí s mladší úpravou stavby zatím blíže nedatované. Na povrchu mladohradištní vrstvy byla zjištěna lokální výrazná destrukce z lomových opukových kamenů ve dvou rozdílných horizontech s výraznější požárovou vrstvou a mazanicí pod nižším z nich. Ve východní části odkryvu bylo nalezeno zdivo palácové stavby, která byla prořata sondou od jihu k severu. Zdivo je převážně z místního materiálu z letenských břidlic a je spojováno rozpadající se vápennou maltou. V mladohradištním horizontu jsou na povrchu vrstvy menší zlomky štípaných opukových desek, datovatelné společně s vrstvou do 10. - 12. stol. Nejsevernější základové zdivo, na němž je dnes novodobě PSP postavená opuková zeď, je považováno za součást ohrazení akropole ze 14. stol. Mezi tímto zdivem a zdivem palácové stavby byly vloženy základy zdiva s vylehčovacím obloukem, který je vyklenut z cihel menšího formátu a pochází pravděpodobně až z mladšího středověkého období.

Výzkum v r. 1989 se zaměřil na plochu střední části akropole. Pod novověkým horizontem byla v hloubce 160 cm odkryta charakteristická výrazná černá sídlištní vrstva o mocnosti 30 - 40 cm, která je podle keramiky datována do průběhu 10. - 12. stol. Tento stratigrafický horizont je doložen v areálu Vyšehradu na řadě poloh. Zatím se ho nepodařilo chronologicky diferencovat a často bývá nesprávně označován jako tzv. vřatislavský horizont. Při výzkumu baziliky sv. Petra a Pavla byla jeho horní hranice celkem spolehlivě ohraničena písemnými prameny o založení kapitulního kostela z doby kolem r. 1070. černá sídlištní-vrstva sahá až do hloubky asi 190 - 200 cm pod povrch dnešního terénu. Stejná vrstva byla rovněž zjištěna při záchranné akci na jižní straně románského mostu. Na povrchu rostlého terénu byly stopy nepravidelné dlažby, která byla vytvořena nestejnorodými křemennými valouny. Keramický materiál leží v některých případech přímo na této dlažbě. Ve střední části sídlištní vrstvy byly zjištěny stopy (?) po stavebním objektu s nálezy zlomků železné etrusky a malých licích železných pánviček (podle určení doc. dr. R. Pleinera, DrSc.). Materiál je datován do nejstaršího období sídlištní vrstvy. Případný objekt v těchto místech byl rozrušen při planýrce současné se sídlištní vrstvou. Výzkumem byla rovněž odkryta 110 - 120 cm široká opuková zeď, pravděpodobně základové zdivo citadely, postavené zde po r. 1654. K zajímavým nálezům ze sezóny 1989 patří stříbrný saský fenik z r. 1542.

Bořivoj Nechvátal, ARÚ ČSAV

PRAHA 2 - NOVÉ MĚSTO

NA RYBNÍČKU

Zjišťovací sonda v západním rohu suterénu rekonstruovaného domu čp. 1380/II odhalila v r. 1989 zbytky hřbitova u kostela sv. Štěpána, porušeného stavbou stávajícího sklepa. V sondě byly 20 - 30 cm pod podlahou sklepa nalezeny kosterní pozůstatky šesti osob, orientované ve směru západ - východ, resp. východ - západ. Nebyly zachyceny pozůstatky hrobových jam ani žádné jiné archeologické nálezy. Podloží tvořené šedým jílem se zvětralou břidlicí bylo zachyceno v úrovni asi 217,10 m n. m.

Zdeněk Lochmann, PÚSPPOP 206

PŠTROSSOVA ULICE

V souvislosti s plánovanou regenerací prováděli pracovníci PÚDIS statický průzkum domu čp. 190/II. Během prací v r. 1988 bylo ve výkopu na dvoře nalezeno starší obvodové zdivo a východněji koruna studny o průměru 220 cm. Cihlová studna zkoumaná pouze do hloubky 270 cm (nebezpečí zřícení) pochází z novověku (baroko?). Statické sondy ve sklepech odkryly opukové základy starší, než je dnešní dům.

Václav Huml, MMP

PRAHA 5 - SMÍCHOV

ŠTEFÁNIKOVA ULICE

Archeologický dohled při výstavbě banky zachytil v r. 1988 štěrkopískové podloží v hloubce 790 cm. Z nejstarší partie historického nadloží byl získán materiál 16. - 17. stol. s příměsí nálezů počátku 15. stol. Byla tak potvrzena již dříve zjištěná existence terénní deprese, která byla postupně zaplňována. Intenzivněji a v kratších intervalech tato činnost probíhala v mladším novověku.

Julie Richterová, MMP

PRAHA 5 - ZBRASLAV

ZBRASLAVSKÝ ZÁMEK

Sledování výkopů inženýrských sítí zaznamenalo mezi severním křídlem zámku (dnes budovy Národní galerie) a bývalým řečištěm Berounky (dnes slepé rameno) více než 2 m mocné křemencové zdivo, které evidentně představuje severní ukončení středověkého východního křídla klášterních budov. Iverovno-běžnost zachyceného zdiva s osou klášterního kostela dává Arzniknout výrazně ostrému úhlu severovýchodního nároží kvadratury a znovu tak potvrzuje věrohodnost tzv. mokropeského plánu.

Zdeněk Dragoun, PÚSPPOP

PRAHA 6 - NEBUŠICE

JEHNĚČÍ DVŮR

V dubnu 1988 byla v rámci rekonstrukce provedena sondáž v areálu bývalého hospodářského dvora čp. 2307. Objekt je historicky doložen od 18. stol. a jeho existence se předpokládá již v 17. stol. Sonda s pozitivním nálezem zachytila část klenby sklepního prostoru, zdivo

barokního charakteru a materiál z 18. - 19. stol. v zásypu. Další dvě sondy byly archeologicky negativní a nepotvrdily osídlení ve vrcholném středověku, předpokládané na území Ne-bušic.

Julie Richterová, MMP

PRAHA 6 - RUZYŇ

STARÉ NÁMĚSTÍ

Výkop pro plynovod v březnu 1988 zachytil uprostřed náměstí severně od Litovického potoka základy opukové stavby s příčkou a nejstarším průvodním materiálem z konce 16. - 17. stol. Krátkou záchrannou akcí dokumentovaný zděný objekt dokládá novověkou zástavbu v ploše dnešního náměstí dispozičně v paralelní orientaci s dnešní komunikací. V červenci téhož roku byl pak o 10 m jižněji narušen zahloubený objekt z konce 12. až první poloviny 13. stol. s keramickým materiálem, v němž převládala zduřelá profilace okraje, a s větším množstvím zvířecích kostí. Nález tak doložil rané středověké osídlení i v této části jádra vesnice na levém břehu Litovického potoka.

Julie Richterová, MMP

PRAHA 9 - HORNÍ POČERNICE

Plošným odkryvem, sondáží a vertikálními řezy bylo r. 1988 navázáno na drobný fragment zaniklé osady Babice, zjištěné r. 1987 (Pražský sborník historický. XXII, 1989, s. 180 n.). Plošně byl zkoumán zanikový horizont polohy v rozsahu 20 x 5,5 m s relikty zděných objektů stavěných na hlínu, jež překrýval tři pece, založené do zásypu rozměrných sídlištních jam s materiálem první poloviny 13. stol. Na jaře 1989 bylo stavbou narušeno osm větších objektů. Čtyři z nich byly až 140 cm zahloubené do podložní jílovité spraše, jejíž povrch se v těchto místech pohyboval kolem kóty 229,80 m n. m. Objekty ve tvaru okrouhlých, jam představovaly svým charakterem patrně zbytky nadzemních sídlištních objektů. V jednotlivých vrstvách zásypu byl uložen obvyklý odpadní materiál, keramika a zvířecí kosti z první poloviny 13. stol. Na konci léta 1989 mohla být odkryta další plocha, jež zachycovala pokračování situace z let 1987 - 1988. Podařilo se nalézt ještě dvě pece se struskou v zásypu i okolí, obdobně jako u dříve zjištěných pecí. Expertíza určila železářský typ strusky jednotného charakteru. Odkryv další plochy v rozsahu dvou arů v bezprostřední blízkosti pecí potvrdil názor na umístění železářského pracoviště v blízkosti vodoteče. Dále zde byla zkoumána studna, jejíž horní nálevkovitá partie byla vyzděna a ve spodní válcovité části vyložena výdřevou. Můžeme rozeznat dvě fáze její existence. Studna patrně nebude příliš hluboká, neboť se nachází těsně při potoce Chvalka a hladina spodní vody musela být vždy vysoká. Pro technické obtíže nebylo zatím dosaženo dna; výzkum bude ukončen z jara 1990.

Julie Richterová, MMP

PRAHA 9 - KYJE

KRČÍNOVO NÁMĚSTÍ

V červenci 1988 proběhla záchranná akce při výstavbě na místě bývalého hospodářského dvora čp. 9, situovaného jihovýchodně od kostela. Výzkum zachytil nároží polozemnice s materiálem první poloviny 13. stol., odpadní sídlištní jámy, které byly porušeny základy zdí pozdějších hospodářských budov, a sídlištní vrstvu nad písčítým podložím. Současně byla východně od kostela dokumentována roubená kamenná studna, která náležela novověkému objektu, rozkládajícímu se zde ještě v 19. stol. Byla používána do recentního období a

neobsahovala žádné nálezy. Sledování lokality bude pokračovat předstihovým výzkumem v r. 1990.

Julie Richterová, MMP

PRAHA 10 – ZÁBĚHLICE

U ZÁBĚHLICKÉHO ZÁMKU

Výkop pro vodovodní potrubí protnul na jaře 1989 západní stranu zámecké obory. V jeho stěnách poblíž zahradního domu čp. 2 byly zdokumentovány sídlištní objekty pravěkého i mladohradištního původu. Mladohradištní objekty o délce 3,5 - 5 m se dnem v hloubce 150 cm náležely k osídlení, které se rozkládalo podél Záběhlického potoka západně od novorenesančního zámečku, přestavěného zámku ze druhé poloviny 17. stol.

Václav Huml, MMP